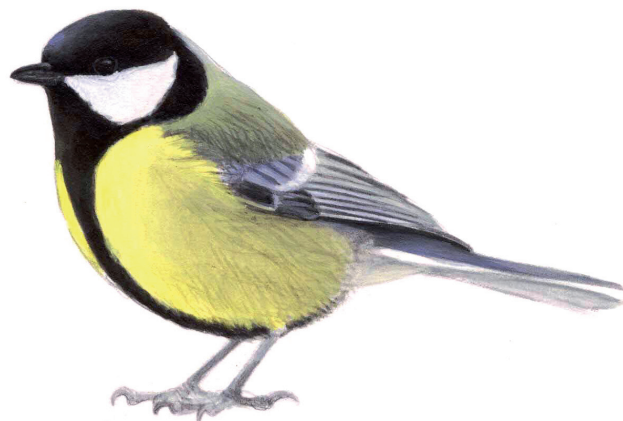

De koolmees

Paspoort:

Naam:	koolmees (<i>Parus major</i>)
Ik ben een:	zangvogel
Aantal eieren:	4-12
Volwassen met:	1 jaar
Maximale leeftijd:	12 jaar
Gewicht:	14-22 g
Spanwijdte:	23-26 cm
Lengte:	13-15 cm
Woonplaats:	het loofbos en de tuin
Voedsel:	insecten, zaden
Vijanden:	sperwer, huiskat

Snelmenu:

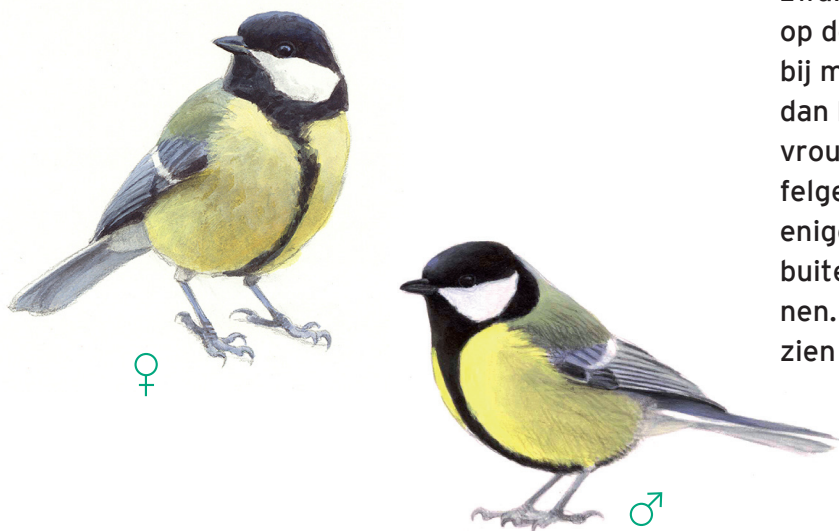
- Hoe herken je mij?
- Hoe leef ik?
- Waar woon ik?
- Wie is mijn familie?
- Bedreigingen
- Hoe kun je mij helpen?
- Koolmezen zien
- Wist je dat ...
- Meer weten?

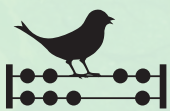
Hoe herken je mij?

Koolmezen zijn opvallende vogels. Ze hebben een knalgele borst en buik met een opvallende zwarte streep van keel tot staart. De kop is glanzend zwart met grote witte wangen. De rug is mosgroen. De vleugels zijn blauwgrijs met een witte vleugelstreep. De zwarte middenstreep op de buik en borst is bij mannetjes♂ breder dan bij vrouwtjes♀. De vrouwtjes zijn minder felgekleurd. Het is de enige mees met witte buitenste staartpenen. Dat kun je goed zien als hij vliegt.

Hoe leef ik?

Trekvogel en standvogel
Nederlandse koolmezen zijn standvogels. Dat betekent dat ze niet wegtrekken om ergens anders de winter door te brengen. Ze overwinteren dus in ons land. Een deel van de koolmezen buiten Nederland is wel trekvogel. In strenge winters overwinteren koolmezen uit Scandinavië en Oost-Europa in grote aantallen in Nederland, maar ook nog zuidelijker. Het kan dus best zijn dat het koolmeesje in je tuin in de herfst helemaal uit Rusland is komen vliegen en niet van het parkje verderop!

Stropdas

Koolmezen hebben een stropdas: een zwarte streep die loopt van hun keel naar hun staart. Bij mannetjes is deze streep breder en duidelijker dan bij vrouwtjes. Het gaat nog verder: sterke mannetjes hebben een bredere 'stropdas' dan minder sterke mannetjes. Daarom gebruiken de mannetjes hun stropdassen om indruk op elkaar te maken. Daarmee zeggen ze: 'Ik ben de beste voor de vrouwtjes' of 'Ik ben de baas van de nestkast'.

Holle bomen

Koolmezen broeden in holtes. Dat kan in bomen zijn, maar ook in nestkasten en zelfs in holle verkeerspalen worden nesten gevonden. Koolmezen broeden vanaf eind april tot in juni. Dan leggen ze meestal acht tot negen eieren, maar soms wel vijftien. Het vrouwtje broedt de eieren in ongeveer twee weken uit. Na het uitkomen van de eieren zitten de jongen zo'n drie weken in het nest. Nadat ze zijn uitgevlogen, worden ze nog twee tot drie weken door hun ouders gevoerd.

Eten

Koolmezen eten zowel insecten als zaden. Hoeveel ze van het ene of het andere eten, hangt af van het seizoen. In de winter zijn er weinig insecten te vinden en zie je koolmezen regelmatig op de pinda's en de vetbollen. Daarnaast eten ze dan vooral zaden zoals beukenootjes. Maar als ze gaan broeden

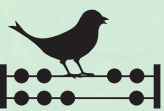

en jongen hebben, schakelen ze over op insecten (onder andere rupsen).

Rupsenpiek

Het aantal jongen dat een koolmees grootbrengt, hangt onder andere af van de hoeveelheid voedsel die de koolmeesouders kunnen vinden voor hun jongen. Als ze op het juiste moment in het jaar beginnen met eieren leggen, dan komen de jongen precies uit het ei als de rupsenpiek start. Rupsenpiek betekent dat er in een bepaalde periode heel veel rupsen zijn. Wanneer dat is, hangt af van het moment waarop de meeste rupsen uit hun eitje kruipen en dat hangt weer af van ... het weer. Een warm voorjaar betekent een vroege rupsenpiek en dan moeten de koolmezen dus ook vroeg met broeden beginnen. De laatste jaren is het voorjaar warmer dan vroeger. Helaas moeten de koolmezen daar nog een beetje aan wennen. Vaak zijn de koolmezen net te laat, met als gevolg dat ze niet genoeg te eten vinden en dat er veel jongen doodgaan van de honger. Hopelijk leren ze gauw bij.

Waar woon ik?

Nederland

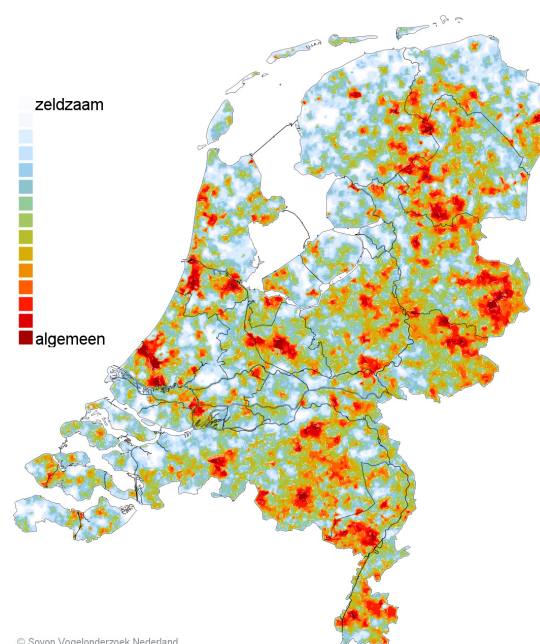
De meeste koolmezen broeden in bosrijke gebieden, maar in kleine bosjes, parken en tuinen broeden ze ook. Als er maar nestgelegenheid en voedsel voorhanden is. Ze maken veel gebruik van boomholtes, en broeden ook in schuurtjes en vaak in nestkasten. Koolmezen komen overal in Nederland voor, behalve in grote open gebieden zonder bomen en struiken.

Aantallen

In Nederland is er een organisatie die vogels telt: Sovon Vogelonderzoek Nederland. Samen met meer dan 1000 vrijwilligers houden de tellers van Sovon bij hoeveel vogels er van elke soort zijn. Dus ook van de koolmees. Als je weet hoeveel koolmezen er in Nederland broeden, dan weet je hoeveel koolmezen er in Nederland wonen. Op dit moment leven er volgens de vogeltellers ongeveer 500.000 tot 600.000 broedparen en dus 1000.000 tot 1200.000 koolmezen in Nederland. Hoeveel trekkende koolmezen daar in de winter nog bij komen? Dat is niet precies bekend. Veel in ieder geval. Op de [website van Sovon](#) vind je meer informatie over het voorkomen van koolmezen in Nederland.

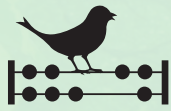
Buitenland

Koolmezen komen bijna overal voor in Europa en Rusland en in Azië tot in Japan en Indonesië. Als er maar bomen staan met geschikte nestholtes. De koolmees is een van de weinige vogels die wereldwijd in aantal vooruitgaat. Het totale aantal koolmezen op de wereld ligt tussen de 430 miljoen en 710 miljoen.

© Sovon Vogelonderzoek Nederland
gemaakt op 21-11-2017 00:26:52

Wie is mijn familie?

Wie is wie?

Op de hele wereld zijn er wel 10.000 soorten vogels. Om al die verschillende soorten uit elkaar te kunnen houden, hebben wetenschappers ze ingedeeld in groepen. Daarbij kijken ze welke vogels meer of minder op elkaar lijken. Ze kijken niet alleen naar de kleur van de veren, maar bijvoorbeeld ook naar het skelet, de bouw van de snavel en naar het DNA: de erfelijke 'code' die in al hun cellen zit.

Zangvogel

Vogels zitten bij elkaar in het groepje als ze iets hetzelfde hebben. Zo hebben alle zangvogels, en dus ook de mees, een speciaal lichaamsdeel in hun keel dat helpt bij het maken van zanggeluiden: de syrinx. Zangvogels zijn weer verdeeld in kleinere groepjes, zoals de lijsters, de vinken en ... de mezen.

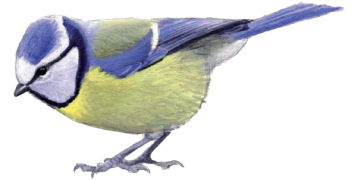
Een groot deel van de mezen uit de mezenfamilie leeft in Europa, Azië, Noord-Amerika en grote delen van Afrika. In Nederland komen nog vijf soorten mezen voor: de pimpelmees, de matkop, de glanskop, de zwarte mees en de kuifmees. De staartmees en de buidelmees heten wel 'mees', maar zijn het officieel niet.

Echte mezen:

zwarte mees

pimpelmees

glanskopmees

kuifmees

matkopmees

'Nep'mezen:

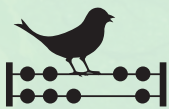

buidelmees

staartmees

Bedreigingen

Verrassingsaanval

Mezen hebben heel wat vijanden: roofvogels zoals valken en uilen en roofdieren zoals marters en katten en zelfs slangen. De sperwer, een snelle wendbare roofvogel, is de meest gevaarlijke van allemaal: hij vliegt graag vlak over heggetjes heen of zigzaggend tussen de takken door, om zo vogels te verrassen die even niet opletten. Mezen waarschuwen elkaar tegen verschillende gevaren met verschillende geluiden, zodat andere mezen weten of er een kat of een roofvogel aankomt. Ook jonge mezen in het nest reageren hier op. Bij een roofvogelalarm drukken ze zich plat op het nest. Als er een slang nadert helpt dat niet. Die kunnen de nestholte in kruipen. Dus als de oudermezen het slangenalarm laten horen, springen de jongen het nest uit. De laatste redding.

Klimaatverandering

Door de verandering van het klimaat is het de laatste jaren in de lente eerder warm. Daardoor leggen veel insecten, waaronder vlinders, eerder eitjes. Als de eitjes massaal uitkomen,

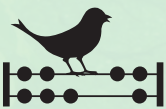

geeft dat enorm veel rupsen. Dat is de 'rupsenpiek'. Hoewel de rupsen door het warme lenteweer eerder uitkomen, zijn de koolmezen nog niet eerder eitjes gaan leggen. De mezeneitjes komen dan pas uit na de rupsenpiek. De jongen hebben daardoor minder te eten waardoor ze minder kans hebben om tot volwassen koolmezen uit te groeien.

Dunne eischaal

En dan is er nog de zure regen. Door landbouw, industrie en auto's komen er stoffen in de lucht terecht die zure regen veroorzaken. Zure regen lost kalk op. Normaal krijgen mezen via hun eten voldoende kalk binnen om eieren met stevige schalen te leggen. Maar in bossen die door de zure regen zijn aangetast, zit in de zaden en insecten die ze eten te weinig kalk. gaan kapot voor ze uitkomen, of ze drogen uit door de te dunne schil.

Hoe kun je mij helpen?

Nestkasten maken of kopen

De koolmees broedt graag in boomholtes én in nestkastjes. Een nestkastje met een binnenmaat van ongeveer 12 x 12 x 25 cm en met een invliegopening van 32-35 mm (een twee-euromunt) is prima voor een paartje koolmezen. Met wat hulp van een handige ouder, tante of buurman kun je misschien zelf wel een nestkast maken. Kijk maar eens op de [website van Vogelbescherming](#). Daar vind je alles over nestkasten.

Voeren

Koolmezen zijn dol op zaden, pinda's en vet. Niet zo gek dus dat de koolmees een van de meest geziene vogels op de voedertafel is. Hang wat vetbollen op en een pindasnoer of strooi wat zonnebloemzaden en je hebt gegarandeerd koolmezen in de tuin. Heb je een kat? Hang die dan een belletje om zodat de vogels op de voederplank tijdig worden gewaarschuwd. En houd hem 's nachts binnen.

Tuin mees-vriendelijk maken

Als je een tuin hebt, dan kun je die samen met je ouders geschikter maken voor mezen. Kijk [hier](#) voor tips.

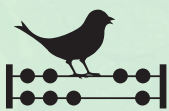
Koolmezen zien

Wil je zelf koolmezen zien? Dat is niet moeilijk. Je kunt ze in elk park, bos en in groene tuinen tegenkomen. Hang in de winter een vetbol bij het raam, dan kun je ze van heel dichtbij bekijken.

Wist je dat ...

- ... biologen uit Leiden hebben ontdekt dat mannetjeskoolmezen heel laag zingen wanneer ze indruk willen maken op een vrouwtje? Dat de vrouwtjes de lage zang echt heel belangrijk vinden, blijkt uit het feit dat ze hun mannetje in de steek laten als die niet laag genoeg zingt.
- ... uit onderzoek blijkt dat mannetjeskoolmezen steeds hoger gaan zingen om boven het stadslawaai uit te komen? Vrouwtjes willen echter mannetjes met een zo laag mogelijke zang. De hoge zang horen ze in de stad beter, maar ze vinden die niet aantrekkelijk. Stadse mezen hebben dus een probleem ...
- ... koolmezen geweldige zangers zijn? Meestal bestaat hun zang uit simpele tonen (*ti-ti-tu ti-ti-tu*), maar ze kennen ongelooflijk veel variatie in zang en roepjes. Ze kunnen meer dan 70 verschillende liedjes zingen. En jij?
- ... koolmezenmannetjes een geweldige truc hebben om andere mannetjes bij hun nest weg te houden? Ze wisselen steeds van zang als ze naar een ander plekje in het bos vliegen. Zo lijkt het net of het bos vergeven is van de koolmezen. De andere mannetjes vliegen dan liever een eindje verder. In zo'n vol bos valt weinig te halen!
- ... koolmezen niet kieskeurig zijn als het om een nestplek gaat? Ze broeden regelmatig in brievenbussen en palen voor verkeersborden.
- ... minder schattig zijn dan ze lijken? Met hun zwarte petje en stropdas lijken ze lief en parmantig, maar koolmezen kunnen heel agressief zijn. Het gebeurt nog weleens dat, met name kleinere vogels, een gevecht met een koolmees niet overleven. In een grot in Hongarije zijn zelfs koolmezen gevonden die in de winter kleine vleurmuizen aten. Dat is wel vrij uitzonderlijk.

Tips voor onderzoek

Wat is er nu leuker dan een echt stukje eigen onderzoek in je werkstuk of spreekbeurt?! Als je zelf onderzoek doet, kun je nieuwe dingen te weten komen. Soms zelfs dingen die nog niemand wist! Het is alleen lastig om een goede vraag te verzinnen. Daarom hier wat tips:

Houd het simpel:

- Richt bijvoorbeeld een vaste voederplek voor het raam in en ga achter het raam zitten kijken. Doe dat een aantal dagen achter elkaar op vaste tijden. Welke vogels zie je? Wat doen de mezen? Wie is de baas? Hoe zie je dat? Welke vogels jagen ze weg en door wie worden ze zelf weggejaagd? Waar ligt dat aan, denk je?
- Als je geluk hebt en er broeden mezen bij jou in de tuin, dan kun je bijhouden wat er gebeurt: Hoe vaak wordt er gevoerd? Wat wordt er gevoerd? Wie voert er? Het mannetje of het vrouwtje (denk aan de stropdas)? Het is handig om op een stuk papier steeds de tijd op te schrijven als je iets bijzonders ziet. Dan kun je later kijken hoe vaak je bepaalde dingen hebt gezien. Gebruik ook een verrekijker. Dan kun je goed zien wat de vogels naar de nestkast brengen. Verstoor de vogels niet. Ga niet buiten bij de nestkast zitten, maar bijvoorbeeld achter een raam. Dan beschouwen de vogels je niet als een gevaar.
- Als je geen nest in de tuin hebt, kun je ook in het broedseizoen naar de website van **Beleef de Lente** gaan. Daar kun je via een camera live in het nest van een koolmees kijken. Dat levert een schat aan informatie op. Je kunt precies zien hoeveel eieren ze hebben gelegd, hoe de jongen uitkomen, wat ze te eten krijgen en nog veel meer.

Tips voor je spreekbeurt

Het is altijd goed om niet alleen te vertellen over de koolmees, maar ook dingen te laten zien en horen. **Hier** vind je een filmpje en geluiden van de koolmees. Is er een bezoekerscentrum in de buurt? Informeer eens of je voorwerpen of een leskist kunt lenen voor je spreekbeurt.

Meer weten?

• Koolmees bij Beleef de Lente

Op deze website kun je in het voorjaar live een koolmezenest volgen. Na het broedseizoen zijn er leuke filmpjes te vinden van het afgelopen broedseizoen. Zeker even gaan kijken!

• Koolmees in Online vogelgids Vogelbescherming

In deze online gids staan, behalve plaatjes en informatie ook geluiden en filmpjes van de koolmees.

• Vogels dichterbij

Gratis tijdschrift met tips voor tuinvogels.

• Checklist Vogelvriendelijk schoolplein

Dit is een lijst met tips die je kunt gebruiken om je schoolplein aantrekkelijker te maken voor vogels.

• Koolmees op Sovon Vogelonderzoek Nederland

Op deze website vind je alle informatie over aantallen en de verspreiding van koolmezen in Nederland.

